

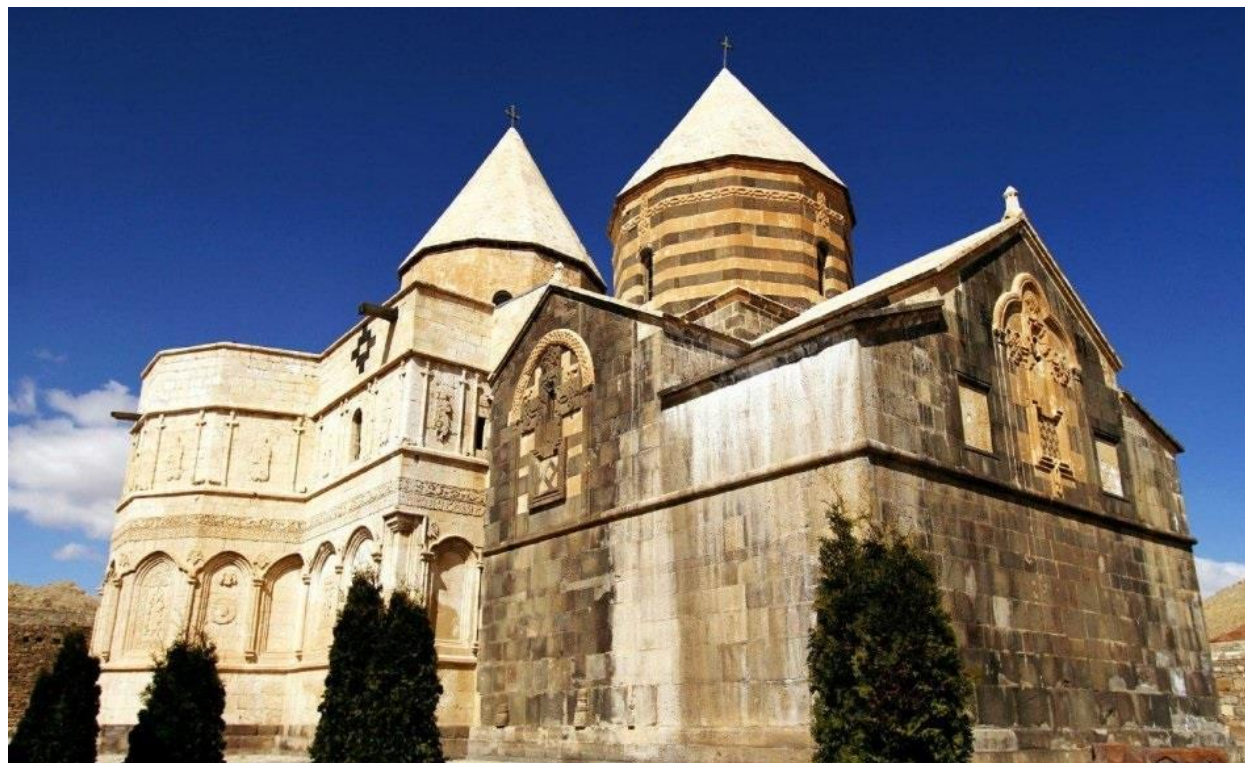
مراسم زیارتی کلیسای تادئوس مقدس

زیارت تادئوس مقدس آیینی مذهبی در قره کلیسا در آذربایجان غربی در ایران است. ارامنه هر ساله از نقاط مختلف جهان به این مکان تاریخی (جزو میراث جهانی است) آمده و این آیین را برگزار می‌کنند. «آیین و مراسم زیارتی کلیسای تادئوس مقدس» (قره کلیسا) در پرونده‌ای مشترک با ارمنستان در فهرست میراث جهانی ناملموس بشری در سال ۱۳۹۹ قرار گرفت. این اثر به عنوان شانزدهمین میراث ناملموس ایران در یونسکو ثبت شد. در این مقاله با عالی گرد همراه شوید تا شما را با این میراث ارزشمند آشنا نمایم.

کلیسای تادئوس مقدس کجاست؟

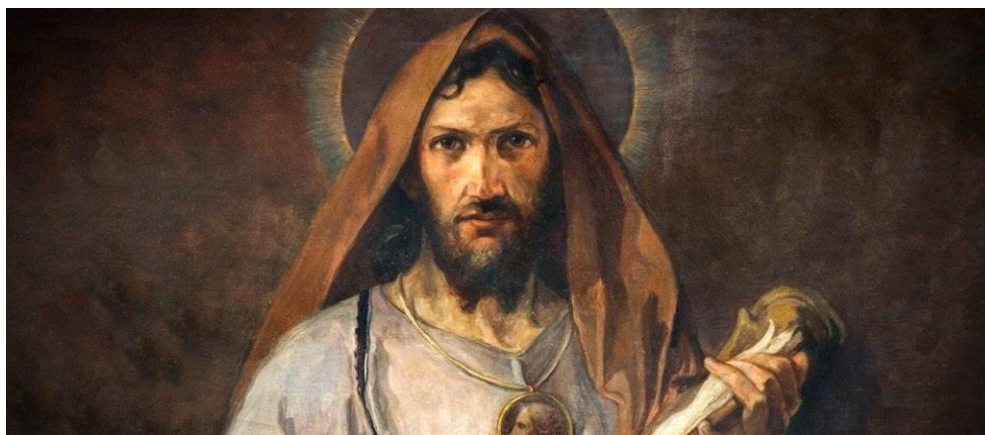
قره کلیسا ماکو، کلیسای تادئوس مقدس یا کلیسای طاپاوس که به‌عنوان اولین کلیسای جهان مسیحیت شناخته می‌شود، از جاذبه‌های مذهبی و مکان‌های دیدنی آذربایجان غربی است. این کلیسا در ۲۰ کیلومتری چالدران واقع است. قره کلیسا یکی از زیباترین و پرنقش‌ونگارترین کلیساهای ارمنیان در ایران می‌باشد. قره کلیسا روی مزار تادئوس؛ یکی از حواریون حضرت مسیح (ع) احداث شده است. تاریخچه ساخت آن بر اساس اسناد موجود، به بعد از شهادت تادئوس مقدس توسط جانشین پادشاه ارمنستان می‌رسد. این بنای تاریخی و مذهبی به دلیل داشتن معماری بی‌نظیر در تیرماه سال ۱۳۸۷ در سی و دومین نشست یونسکو در کبک کانادا، در فهرست میراث جهانی به ثبت رسید.

افسانه کلیسای تادئوس

تادئوس یکی از حواریون عیسی مسیح بود که در حدود سال ۴۰ میلادی به دعوت «آبکار»، پادشاه ارمنستان، برای تبلیغ دین مسیحیت راهی این سرزمین شد. بعد از مرگ آبکار، فردی به نام سانادروک به پادشاهی رسید. وی به همراه دخترش «ساندخت»، دین مسیح را پذیرفت. اما اندکی بعد سانادروک این دین را ترک کرد و با تادئوس به مخالفت برخاست. در سال ۶۶ میلادی تادئوس مقدس به همراه ساندخت و چند نفر دیگر که به دین مسیحیت ایمان آورده بودند، به دستور این پادشاه دستگیر و پس از شکنجه به قتل رسیدند. تادئوس مقدس در مکان فعلی مدفون شد. بعدها روی قبر او نمازخانه کوچکی ساختند و در قرن هفتم میلادی، این نمازخانه به کلیسای بزرگی تبدیل شد.

روایت دیگری که پیرامون ماجرا وجود دارد این است که تادئوس وقتی به ارمنستان آمد برای پیروان خود کلیسایی ساخت. وقتی که توسط سانادروک به قتل رسید او را در محراب همین کلیسا به خاک سپردند. دختر پادشاه نیز در نزدیکی این کلیسا دفن شده است که در حال حاضر آرامگاهش در نزدیکی این کلیسا قرار دارد.

نام‌گذاری‌های متفاوت برای کلیسا

کلیسای تادئوس مقدس که نام دیگر قره کلیسا است، در زبان ارمنی «سورپ تادئوس سی وانک» نامیده می‌شود. مورخان سده هشتم هجری به بعد در آثار خود از آن با عنوان قرا کلیسا نام برده‌اند. تصور می‌شود به‌کاربردن واژه «قره» برای این کلیسا که در زبان ترکی به معنای سیاه است، به علت استفاده از سنگ سیاه در ساختمان آن باشد.

در گویش‌های تاتی و هرزنی که از زبان آذری هستند واژه‌های «کله» یا «کالا» به معنی «بزرگ» است. قرا در زبان ترکی آذری به معنی بزرگ است و خود تغییر یافته واژه «کلان» است. بنابراین قرا کلیسا در اصل «کارا کلیسا» یا «کالا کلیسا» بوده است. از آن جایی که ارمنی‌ها به دیرها، مجتمع فرهنگی، هنری، ادبی و دینی «وانک» می‌گویند، وانک تادئوس همانند سایر وانک‌های ارمنی‌ها، محل اجتماع طلاب و خطاطان و خوش‌نویسان، فلا سفه، مورخان و دان‌شمندان بود. کتابخانه وانک نیز مورداً استفاده آنان قرار می‌گرفت. کلمه وانک با مفهوم نام آذری کلیسا «کارا» کاملاً مطابقت دارد. در حال حاضر نیز این کلیسا به نام «قرا کلیسا» یا «قره کلیسا» معروف است.

معماری کلیسای تادئوس

مساحت قره کلیسا ۶،۲۸۵ مترمربع می‌باشد که با دیوارهای بلند محصور شده است. کلیسا شامل مجموعه‌ای از فضاهای جانبی مشتمل بر دو حیاط شرقی و غربی و ۴۷ اتاق است که به راهبان، طلبه‌ها، محققان و نویسندگان، نگهبانان کلیسا و کتابخانه آن تعلق داشته است. علاوه بر آن، زیرزمین کوچکی نیز در زیر اتاق‌ها قرار دارد و فضاهای کوچکی نظیر ناهارخوری، آشپزخانه، آسیاب، عصارخانه، دخمه‌ای برای نگهداری غذا و فضاهای دیگری در حیاط جانبی غربی است. در محوطه داخلی کلیسا چندین سنگ قبر و نیز یک حوض سنگی وجود دارد.

سقف محراب کلیسا نیز با سنگ‌های مرمر سیاه‌وسفید به شکلی زیبا تزیین شده است. در محوطه داخلی کلیسا و روی دیوار، محلی برای روشن کردن شمع وجود دارد.

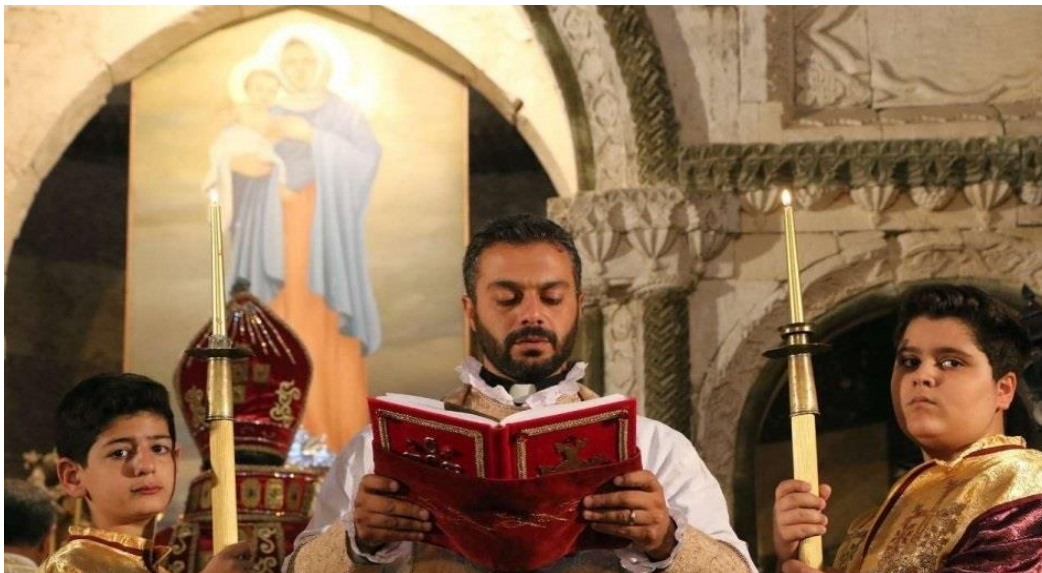

آیین و مراسم زیارتی کلیسای تادئوس

قره کلیسا در آذربایجان غربی سالانه میعادگاه حدود ۵ هزار ارمنه ایران و جهان می‌شود و در هفته اول مردادماه ارمنی‌ها از شهرهای مختلف به قره کلیسا می‌آیند. افزون بر ارمنه، خانواده‌هایی از آشوریان و به‌ندرت خانواده‌های مسیحیان کاتولیک هم در این جشن شرکت می‌کنند. آیین دعای کلیسا در دو روز اول، در دو نوبت صبح و عصر برگزار می‌شود. در این روزها، رویدادهایی همچون غسل تعمید نوزادان و کودکان، برگزاری عروسی، نذر شمع و غیره در کلیسا و محوطه اطراف اختصاص انجام می‌شود.

آیین غسل تعمید

یکی از آداب پسندیده در طول زیارت سه‌روزه، آیین‌های غسل تعمید کودکان و نوجوانان ارمنی در این کلیسا است. عده‌ای بر این عقیده هستند که تعمید کودکان آنها در نخستین کلیسای حضرت مسیح و محل شهادت حواری آن پیامبر، همراه با خیروبرکت است. گروهی هم فرزندان خود را با نذر و نیت در آنجا غسل تعمید می‌دهند. به همین خاطر سن غسل تعمیدگیرندگان گاه به ۱۵ و ۲۰ سال هم می‌رسد.

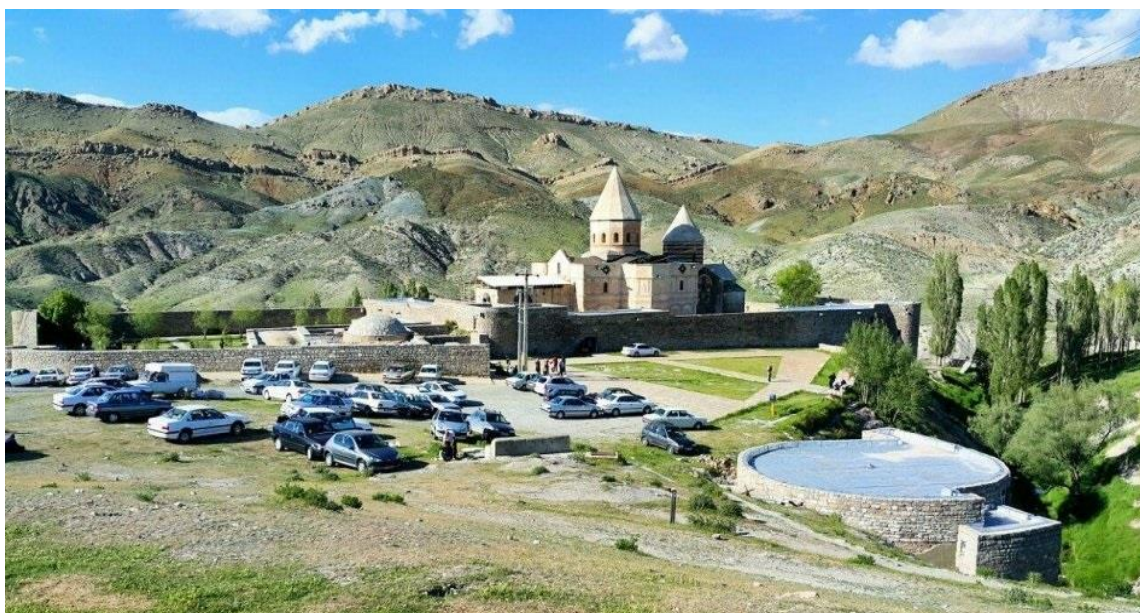
آیین بادراک

مراسم بادراک همه ساله برابر با تاریخ ۲۶ ژوئن (اوایل مرداد)، مصادف با قتل طاطااوس یا تادئوس مقدس و پیروان مسیحی او، برگزار می شود. سابقه این مراسم به ۶۶ سال پیش یعنی سال ۱۹۵۴ میلادی برمی گردد. هنگامی که برای اولین بار گروهی از خلیفه گری ارمنه تبریز راهی قره کلیسا شدند و مراسم مذهبی خود را در اینجا برگزار کردند. از آن پس هر ساله آیین مذهبی با نام «باداراک» یا عشای ربانی برگزار می شود و مسیحیان ضمن زیارت مقبره تادئوس، نیایش و قربانی به جای می آورند. این مراسم از روز پنجشنبه تا شنبه برگزار می شود که اعتقاد بر این است که راهب مدفون شده در کلیسا، در یکی از این سه روز سال فوت کرده است. اوج مراسم در روز سوم (شنبه) است. در روز سوم، آیین دعای کلیسا تنها یکبار و با آیین ویژه عید به و سیله اسقف اعظم به اجرا در می آید. مراسم ساعت ۱۰ صبح آغاز شده و با تبرک نان و آب مقدس همراه است که این تبرکها بین زوار پخش می شود. روز سوم به مراسم اصلی اختصاص دارد که با نواختن ناقوس کلیسا آغاز می شود. اسقف خلیفه گری شمال غرب ایران این مراسم را برگزار می کند. روحانیان کلیساهای ارومیه، جامع ایروان، اصفهان و تهران نیز در برگزاری این مراسم به او یاری می رسانند. شرکت در این مراسم برای مسیحیان آزاد است و اغلب ارمنه از نقاط دور و نزدیک ایران از جمله شهرهای ارومیه، تبریز، تهران، اصفهان و از دیگر کشورهای جهان مانند ارمنستان، سوریه، لبنان، هلند، فرانسه، اتریش، آلمان و کانادا در این مراسم شرکت می کنند. شرکت در این آیینها اجباری نیست. بسیاری از افراد، تنها برای شرکت در دیگر برنامه های این جشن همچون تهیه غذا و پرداختن به خوردن و آشامیدن، سرگرمی عمومی خانواده ها و دید و بازدید با دوستان و آشنایان به این مکان می آیند.

روزهای توقف در کلیسا

روزهای توقف خانواده‌ها در قره کلیسا متفاوت است. رسم این است که سه روز (از اول تا سوم مرداد) باید در آنجا بمانند. ولی کسانی که از راه دور می‌آیند، گاهی بیش از سه روز می‌مانند. خانواده‌هایی هم که از شهرهای نزدیک می‌آیند، ممکن است فقط روز دوم آنجا باشند و سپس مراجعت کنند.

مراسم زیارتی کلیسای تادئوس چه زمانی برگزار می‌شود؟

جشن و آئین قره کلیسا از جمله جشن‌های فصلی است که به صورت دسته‌جمعی و همگانی همراه با مناسک و مراسم اعتقادی در یکی از روزهای شنبه در آخرین هفته‌ی تیرماه یا اولین هفته‌ی مردادماه (باتوجه به تقویم ارمنی) برگزار می‌شود. زمان برگزاری جشن قره کلیسا را بر اساس تقویم هجری شمسی نمی‌توان با دقت مشخص کرد. زیرا این جشن مانند غالب اعیاد ارمنه با رویدادهای مذهبی و ملی ارمنی مربوط است و می‌توان آن را تقریباً در فاصله‌ی بین ۲۵ تیرماه تا ۱۰ مرداد به مدت سه روز (پنج‌شنبه و جمعه و شنبه) دانست.

سخن پایانی

در سال ۱۲۲۹ هجری قمری، قره کلیسا به فرمان عباس میرزای ولیعهد مرمت شد. پس از این تعمیر، روی یک قطعه‌سنگ مرمر به خط نستعلیق شعری از یکی از شاعران وقت، متخلص به نوا، نوشته و بالای سردر اصلی کلیسا نصب شد. این شعر چنین است:

کرد از نو این کهن ویرانه را آباد زو / هم خدا راضی شد هم روح بانی شاد گشت
چون ز فرمان وی و اقدام استادان چند / سخت‌تر از آهن و محکم‌تر از فولاد گشت
گفت این مصرع پی تاریخ تعمیرش نوا / وانک ططاووس باز دادشه آباد گشت

در تنظیم این مقاله از منابع زیر استفاده شده است:

<https://www.kojaro.com/>
<https://www.irna.ir/>
<https://www.visitiran.ir/>
<https://www.karnaval.ir/>

تهیه و تنظیم: آيسان پژوهان فر
ویرایش: تیم تولید محتوای عالی گرد